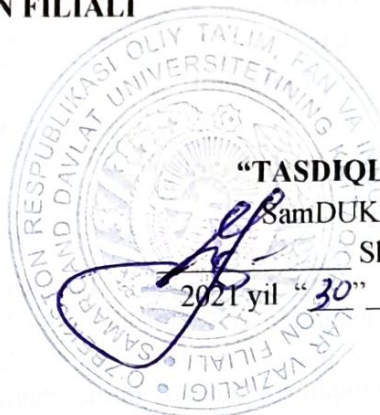

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETINING
KATTAQO'RG'ON FILIALI**

Ro'yxatga olindi:
№_BD-60411300-2.07

“TASDIQLAYMAN”

SamDUKF direktori:

Sh.R.Urakov

2021 yil “30” 08

**“BIZNESNI BAHOLASH”
FAN DASTURI**

Bilim sohasi:	410000 – Biznes va boshqaruv
Ta'lim sohasi:	400000 – Biznes boshqaruvi va huquq
Ta'lim yo'nalishi:	60411300 –Biznesni boshqarish

KATTAQO'RG'ON 2021

Fan/modul kodi TFT2005	O'quv yili 2024-2025	Semestr 7	ECTS – Kreditlar 5	
Fan/modul turi Tanlov fan	Ta'lim tili O'zbek		Haftadagi dars soatlari 4	
1.	Fan nomi	Auditoriya mashg'ulotlari (soat)	Mustaqil ta'lim (soat)	Jami (soat)
	Biznesni baholash	60	90	150

2.	I. Fanning mazmuni Fanni o'qitishdan maqsad – biznesni baholashning rejali tizimidan erkin bozor munosabatlariga o'tib borilayotgan bir davrda xo'jalik yurituvchi subyektlar huquqiy holati va ular o'rtasida vujudga keladigan munosabatlar tabiati o'ziga xos tarzda o'zgarmoqda va bunday munosabatlar yangicha mazmun bilan boyimoqda. Bu esa o'z navbatida turli xo'jalik yurituvchi subyektlar o'rtasida vujudga keladigan munosabatlarni huquqiy tartibga solishga qaratilgan qonunlarni qabul qilish va ularni muntazam takomillashtirib borishni taqozo qiladi. Fanning vazifasi - Iqtisodiyot va baholashning umumiy masalalari bilan bir qatorda darslikda xo'jalik faoliyatining yuridik shakli bo'lgan xo'jalik shartnomalarining roli va ahamiyati, qimmatli qog'ozlar muomalasi, raqobatni rivojlantirish, shuningdek monopolistik faoliyatni cheklashning huquqiy masalalari, investisiya faoliyatini huquqiy tartibga solish, xo'jalik nizolarini hal etish usullari kabi masalalar darslikdan salmoqli o'rin egallagan. II. Asosiy nazariy qism (ma'ruza mashg'ulotlari) II.1. Fan tarkibiga quyidagi mavzular kiradi: 1-MAVZU: BIZNES QIYMATINI BAHOLASHNING NAZARIY ASOSLARI VA ZAMONAVIY KONSEPSIYALARI Mulkning qiymati, narxi va qimmatliligi) kategoriyalari mazmun-mohiyatini ochib berishga qaratilgan mavjud tadqiqotlar ushbu kategoriyalarni baholash bilan bog'liq nazariy konsepsiyalar va yondashuvlarni o'rganish va tizimlashtirishda muhim ahamiyatga ega. 2-MAVZU: BIZNES QIYMATINI BAHOLASHDA HISOBGA OLINADIGAN OMILLAR Biznesni baholash bozor iqtisodiyotida turli vaziyatlarda tez-tez amalga oshirilib turadigan faoliyat hisoblanadi. Uni bankrot bo'lgan korxonani sotishda ham, normal ishlab turgan aksiyadorlik jamiyati qancha summada (korxonaning o'z sarmoyasining balans qiymatidan ortiq bo'lgan summada) yangi aksiyalarni chiqarish huquqiga egaligini aniqlashda ham har qanday aksiyadorlik jamiyati undan chiquvchi aksiyadorlarning aksiyalarini sotib olishi lozim bo'lgan narxni hisoblashda ham amalga oshirish zarur. 3-MAVZU: BIZNES QIYMATINI BAHOLASHDA QO'LLANILADIGAN KO'RSATKICHLAR, YONDASHUV VA USULLAR TIZIMI Asosiy va aylanma aktivlar o'rtasidagi balans tarkibidagi o'zaro nisbat korxonaning qaysi tarmoqqa mansubligiga qarab o'zgaradi. Xizmat ko'rsatish sohasida aktivlarning asosiy ulushini aylanma mablag'lari tashkil qiladi, aksincha, davomli operatsiya sikliga ega korxonalarda aktivlarning asosiy ulushini asosiy vositalar tashkil qiladi			
----	---	--	--	--

4-MAVZU: BIZNESNI BAHOLASHNING TASHKILIY MEXANIZMI VA STANDARTLARI

Davlat bozor iqtisodiyoti tizimini qabul qilishi bilan o'zining tasarrufidagi mol-mulkni xalqqa, jamoalarga, hamda, individual shaxslarga bera boshladi. Buning negizida esa ushbu mulkni baholash va uni xususiylashtirish va davlat tasarrufidan chiqarishi zarurati paydo bo'ldi. Ayni damda ushbu zarurat mamlakatimizda baholash faoliyatining paydo bo'lishi va shakllanishiga asos bo'lib xizmat qildi.

5-MAVZU: BIZNES QIYMATINI BAHOLASHNING AXBOROT VA HISOBOTLAR TIZIMI

Biznes (korxona) qiymatini baholash uchun zarur axborot bazasini tayyorlash juda zarur. Baholash jarayonida foydalaniladigan axborot ishonchlilik, aniqlik va tizimlilik talablariga javob berishi lozim. Shu bilan biiga, u korxonadagi vaziyatni ishonchli tarzda aks ettirishi, baholash maqsadlariga aniq mos kelishi va baholanayotgan korxona faoliyat ko'rsatishining tashqi shart-sharoitlarini kompleks tarzda hisobga olishi kerak.

6-MAVZU: BIZNES QIYMATINI DAROMAD YONDASHUVI ASOSIDA BAHOLASH

Korxonani baholashga daromad mantig'i investorning kutayotgan narsasida batafsil aks etadi. Biznesni baholashda baholanayotgan korxona keltirishi mumkin bo'lgan daromad mazkur narxni aniqlashda asos bo'ladi. Daromad asosidagi yondashuvda, odatda, ikki asosiy usul – pul oqimini diskontlash va daromadni kapitalashtirish usullari ajratiladi.

7-MAVZU: BIZNES QIYMATINI QIYOSIY YONDASHUV ASOSIDA BAHOLASH

Biznesni baholashga nisbatan qiyosiy yondashuv shuni nazarda tutadiki, aktivlar qiymati yetarlicha shakllangan fond bozori mavjud bo'lganida ular qanchaga sotilishi mumkinligi bilan aniqlanadi. Mazkur yondashuv almashtirish tamoyiliga asoslangan – agar mulkning qiymati bozordagi xuddi Shunday daromad keltiruvchi o'xshash miqdorning xarajatlaridan oshib ketsa, xaridor ushbu mulkni sotib olmaydi.

8-MAVZU: BIZNES QIYMATINI XARAJAT YONDASHUVI

ASOSIDA BAHOLASH

Biznesni baholashga nisbatan xarajat (mulkiy) yondashuvi korxona qiymatini sarflangan xarajatlar nuqtai nazaridan ko'rib chiqadi. Korxona aktivlari va majburiyatlarining balans qiymati inflyasiya, bozor konyukturasi, foydalanidigan hisobga olish usullarining o'zgarishi oqibatida, odatda, bozor qiymatiga mos kelmaydi. Natijada korxona balansiga tuzatishlar kiritish vazifasi paydo bo'ladi. Buni amalga oshirish uchun balansning har bir aktivining asoslangan bozor qiymati alohida oldindan baholanad, so'ngra majburiyatlarning joriy qiymati aniqlanadi va nihoyat, korxona aktivlari summasining asoslangan bozor qiymatidan uning barcha majburiyatlarining joriy qiymati chiqarib tashlanadi. Natija korxona sarmoyasining baholash qiymatini ko'rsatadi.

9-MAVZU: BIZNES QIYMATI TO'G'RI SIDA NATIJAVIY XULOSA

TAYYORLASH

Baholash jarayonini qoida bo'yicha tashkil etishda baholovchi bilan iste'molchi (buyurtmachi) o'rtasida tuzilgan shartnoma asos bo'ladi. O'zbekiston Respublikasining "Baholash faoliyati to'g'risida"gi Qonunning 12-moddasiga ko'ra baholovchi va u ko'rsatayotgan xizmatlarning iste'molchisi (buyurtmachi) o'rtasidagi shartnoma baholashni o'tkazish uchun asosdir. Shu jumladan, baholash ob'ektini baholash, shuningdek qayta baholash, qonun hujjatlarida nazarda tutilgan hollarda, sud ajrimi asosida o'tkazilishi mumkin.

10-MAVZU: QIMMATLI QOG'OZLAR QIYMATINI BAHOLASHNING KONSEPTUAL ASOSLARI

Fond bozorining o'sishi bilan qimmatli qog'ozlarning bozor qiymatini baholash ancha dolzarb bo'lib bormoqda. Investitsion qarorlarni qabul qilish motivi narxning qat'iy hisoblangan, asosli bo'lishini talab qiladi. Amaliyotda qimmatli qog'ozlarni baholashda har xil yondashuvlar va usullardan foydalaniladi.

11-MAVZU: KO'P TARMOQLI KOMPANIYALAR QIYMATINI BAHOLASH XUSUSIYATLARI

Mulk qiymatini baholashning metodologik asoslari manbalari klassik mikroiqtisodiyot va tadbirkorlik konsepsiyasi hisoblanadi. Bunda ularning ko'p qismi kompaniyani qiymat yondashuviga asoslangan boshqarish tamoyillariga bag'ishlangan bo'lib, ular ichida moliyaviy boshqarishning (*VBM – value-based management*) Breyli-Mayyers konsepsiyasi¹ salmoqli o'ringa ega

12-MAVZU: KO'P TARMOQLI KOMPANIYALAR QIYMATINI BAHOLASH XUSUSIYATLARI

Mulk qiymatini baholashning metodologik asoslari manbalari klassik mikroiqtisodiyot va tadbirkorlik konsepsiyasi hisoblanadi. Bunda ularning ko'p qismi kompaniyani qiymat yondashuviga asoslangan boshqarish tamoyillariga bag'ishlangan bo'lib, ular ichida moliyaviy boshqarishning (*VBM – value-based management*) Breyli-Mayyers konsepsiyasi¹ salmoqli o'ringa ega

13-MAVZU: MOLIYA VA KREDIT TASHKILOTLARI QIYMATINI BAHOLASH XUSUSIYATLARI

Iqtisodiyot rivojlanishida bank tizimi pul aylanishini ta'minlashda, sarmoyalar harakatida, sanoat va tijorat korxonalariga rivojlanish uchun imkoniyatlar berishda, iqtisodiyotni rivojlantirish maqsadida aholi jamg'armalarini jalb etishda muhim rol o'ynaydi. Bunday vazifani banklar jamiyatga o'ziga xos mahsulotni, ya'ni o'zlari boshqa joyga sotish maqsadida bir joydan arzonroq xarid qiladigan pullarni berish orqali bajaradi

14-MAVZU: BIZNES QIYMATINI MAQSADLI BAHOLASH TURLARI VA XUSUSIYATLARI

Faoliyat ko'rsatib turgan korxona (umuman biznes) qiymati tushunchasi, korxonani baholashni va faoliyat ko'rsatib turgan korxonaning umumiy qiymatidan uning tarkibiy qismlarining umumiy qiymatga qo'shilgan ulushini ifodalovchi miqdorlarga ega bo'lishni o'z ichiga oladi. O'z-o'zidan ushbu qismlarning hech biri bozor qiymatini hosil qilmaydi.

15-MAVZU. KOMPANIYA QIYMATI O'SISHIGA YO'NALTIRILGAN KORPORATIV VA MOLIYAVIY BOSHQARUV JARAYONLARIDA BIZNESNI BAHOLASH MASALALARI.

O'zbekistonning jahon iqtisodiyotiga integratsiyalashuvi iqtisodiy konsepsiyasining to'kisligini belgilaydi va iqtisodiy bilimlarni doimiy ravishda yangilab turishga xizmat qiladi. Mazkur vaziyatlarda yangi jamiyatning menejyerlari biznesning investitsiyani jalb etish va raqobatbardoshligini o'stirishga imkon beruvchi iqtisodiy asboblarni majmuiga qattiq ehtiyoj

sezmoqdalar. Ya'ni, biznes qiymatini boshqarishda nisbatan samarali imkoniyatlarni beruvchi usul va uslublar majmuasiga ehtiyoj sezilmoqda.

III. Amaliy mashg'ulotlar bo'yicha ko'rsatma va tavsiyalar.

Amaliy mashg'ulotlar uchun quyidagi mavzular tavsiya etiladi:

1. Biznes qiymatini baholashning nazariy asoslari va zamonaviy konsepsiyalari
2. Biznes qiymatini baholashda hisobga olinadigan omillar
3. Biznes qiymatini baholashda qo'llaniladigan ko'rsatkichlar, yondashuv va usullar tizimi
4. Biznesni baholashning tashkiliy mexanizmi va standartlari
5. Biznes qiymatini baholashning axborot va hisobotlar tizimi
6. Biznes qiymatini daromad yondashuvi asosida baholash
7. Biznes qiymatini qiyosiy yondashuv asosida baholash
8. Biznes qiymatini xarajat yondashuvi asosida baholash
9. Biznes qiymati to'g'risida natijaviy xulosa tayyorlash
10. Qimmatli qog'ozlar qiymatini baholashning konseptual asoslari
11. Ko'p tarmoqli kompaniyalar qiymatini baholash xususiyatlari
12. Ko'p tarmoqli kompaniyalar qiymatini baholash xususiyatlari
13. Moliya va kredit tashkilotlari qiymatini baholash xususiyatlari
14. Biznes qiymatini maqsadli baholash turlari va xususiyatlari
15. Kompaniya qiymati o'sishiga yo'naltirilgan korporativ va moliyaviy boshqaruv jarayonlarida biznesni baholash masalalari

IV. Mustaqil ta'lim va mustaqil ishlar

1. Biznes va innovatsiyalarni baholashning asosiy tushunchalari, zaruriyati va xususiyatlari
2. Baholash faoliyatining tashkiliy, boshqaruv va huquqiy jihatlar
3. Korxonani baholash kontseptsiyasi asoslari
4. Zamonaviy iqtisodiyotda biznesni baholash masalalari
5. Biznes va innovatsiyalarni baholashning nazariy asoslari va amaliy masalalari
6. Biznesni baholashda qiyosiy yondashuv
7. Biznesni baholashda xarajat yondashuvi
8. Biznesni baholashda daromad yondashuvi
9. Korxonaning moliyaviy holatini baholash
10. Globallashuv sharoitida biznesni baholash masalalari
11. Baholashda diskontlangan pul oqimi usulidan foydalanish
12. Baholashda daromadlarni kapitallashtirish modellari
13. Baholashda Gordon modelidan foydalanish
14. Korxonani baholashni aniqlash uchun axborot bazasini shakllantirish
15. Korxona qiymatini baholashning uslubiy asoslari
16. Tugatish (likvidatsion) qiymati usuli
17. O'zbekiston Respublikasida baholash faoliyatini tartibga solish
18. Naqd pul oqimlarini baholashda vaqt hisobi
19. Investitsion loyihalarni baholash
20. Bank qiymatini baholashning xususiyatlari
21. Biznesni baholashning opsiyon usuli
22. Yer qiymatini baholash
23. Baholash faoliyatining jahon amaliyoti
24. Moliyaviy va sanoat guruhlar kapitalini baholash
25. Sug'urta kompaniyalarini baholashning xususiyatlari
26. Biznesni baholash hisobotini tuzish
27. Korxonaning moliyaviy barqarorligini baholash natijalarining tahlili
28. Bozor qiymatini baholash asosida korxonani qayta qurish

	29. Tashkilotning to'lov qobiliyatini baholash 30. Biznesni baholash uchun foydalaniladigan qiymat turlari
3.	V. Fan o'qitilishining natijalari (shakllanadigan kompetensiyalar) Fanni o'zlashtirish natijasida talaba: -mazkur darslikning alohida ahamiyatga molik jihati shundaki, uning har bir mavzusi iqtisodiyot bilan huquqning aloqadorligi va mushtarakligi tamoyiliga tayangan holda ochib beriladi -turli davrlar va jamiyatlarda paydo bo'lgan iqtisodiy fikrlar va ta'limotlarning mamlakat rivojiga ta'siri to'g'risida bilishi va ulardan foydalana olishi; -respublikamizning ijtimoiy-iqtisodiy sohalarida bozor munosabatlarini tobora chuqurlashib borishi xo'jalik (tadbirkorlik) huquqining ham rivojlanishiga sabab bo'ladi. Chunki rejali taqsimot tizimi paytida barcha munosabatlar, shu jumladan tovar ishlab chiqarish ham, yuqoridan berilgan buyruqlar, topshiriqlar, qarorlar asosida amalga oshiriladi. Ushbu mamuriy tizim tufayli respublikamizda xalq xo'jaligining faqat bir sohasi, yani xom ashyo yetkazib berish tuzilmasigina rivojlangan edi.
4.	VI. Ta'lim texnologiyalari va metodlari: • ma'ruzalar; • interfaol keys-stadilar, testlar; • elektron va tarqatma materiallar
5.	VII. Kreditni olish uchun talablar: Fanga oid nazariy va uslubiy tushunchalarni to'liq o'zlashtirish, tahlil natijalarini to'g'ri aks ettira olish, o'rganilayotgan iqtisodiy qarashlar va fikrlar haqida mustaqil mushohada yuritish va joriy, oraliq nazorat shakllarida berilgan vazifa topshiriqlarni bajarish, yakuniy nazorat ishini topshirish

Asosiy adabiyotlar	
1.B.O.Tursunov, Sh.T.Ergasheva Biznes qiymatini baholash. O'quv qo'llanma. – T.: «Innovatsion rivojlanish nashriyot-matbaa uyi» – 2021, 2. Xomitov K.Z., Saydaxmedova Z.Dj. Biznes qiymatini baholash. Amaliy mashg'ulotlar uchun o'quv qo'llanma.. – Toshkent, 2019. 3. Alimov R.X., Berkinov B.B., Kravchenko A.N., Xodiev B.Yu. Ko'chmas mulkni baholash. – T.: "Fan". 2005. – 210 b	
Tavsiya qilinadigan qo'shimcha adabiyotlar	
1.	Mirziyoev SH.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik - har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. // Xalq so'zi, 2017 yil 16 yanvar'
2.	Mirziyoev SH.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. - Toshkent: "O'zbekiston", 2017. - 488 b.
3.	15.Mirziyoev SH.M. 2017 yil 19 sentyabr Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 72-sessiyasidagi nutqi.// Xalq so'zi, 2017 yil 20 sentyabr'.
4.	O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. // Xalq so'zi, 2017 yil 23 dekabr

5.	O'zbekiston Respublikasi Prezidenti SH.M.Mirziyoevning O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisga Murojaatnomasini keng jamoatchilik o'rtasida targ'ib etishga bag'ishlangan ilmiy-ommabop qo'llanma./Nashr uchun mas'ul R.S. Qosimov. - T: "Ma'naviyat", 2018. - 320 bet.
6.	O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 5 iyundagi PQ-3775-sonli "Oliy ta'lim muassasalarida ta'lim sifatini oshirish va ularning mamlakatda amalga oshirilayotgan keng qamrovli islohotlarda faol ishtirokini ta'minlash bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'grisida"gi qarori.// Xalq so'zi, 2018 yil 6 iyun.
Internet saytlari: www.gov.uz – O'zbekiston Respublikasi Hukumat portali. www.lex.uz – O'zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma'lumotlari milliy bazasi. www.mail.tdiu.uz – TDIU elektron kutubxonasi www.el.tfi.uz –TMI elektron kutubxonasi www.stat.uz. www.ziynet.uz. www.sies.uz	

7.	Fan dasturi SamDUKF kengashining 2021-yil " <u>30.08</u> "dagi <u>1</u> -son bayonnomasi bilan ma'qullangan.
8.	Fan/modul uchun mas'ullar: Ibragimova N.Z– SamDUKF, "Raqamli texnologiyalar va iqtisodiyot" kafedrasi assistenti
9.	Taqrizchilar: Sh.S.Sharifov – SamDU. Tarmoqlar iqtisodiyoti kafedrasi dotsenti PhD (tashqi) O.N.Xaitov – SamDUKF, "Raqamli texnologiyalar va iqtisodiyot" kafedra assistenti (ichki)